

רומונות

הרב יוס

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

לו אני בוש מאלקים שיראני ירא זולתו'.

והיינו שיצחק אבינו היה עמוד היראה והעבודה, ובדואי שהגיע למעלה זו שלא היה לו שום יראה אחרת מלבד יראת ה', שכל כולו יראה ואין בלתה, נקי וזך כולו.⁴ ונמצא שיפחד וצאק אינה מציאות נפרדת ח", אלא יראת הש"ת. ולכן יכול היה יעקב לישבע "בפחד אביו יצחק".⁵

עמוד התורה

כידוע יעקב אבינו היה עמוד התורה, והשיג את התורה בשמים בשרשה, קודם שירדה לארץ - "סֵלֶם מִצָּב אֶרְצָה וְיֵאָשׁוּ מִצִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה", ואיתא בחז"ל (ילקוט"ש בראשית כח) שהמלאכים רצו לפגוע בו שראו אותו בארץ וראו אותו בשמים. כי בדרגת המלאכים לא שייך להבין את המציאות של "סֵלֶם מִצָּב אֶרְצָה וְיֵאָשׁוּ מִצִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה", ההרכבה הזו לא שייכת במלאכים. אבל יעקב אבינו, בשר ודם, נתעלה להיות מרגלי המרכבה, ודמות יליקוטו במרכבה, עלה ממש לשמים עם גופו והשיג את התורה בשורשה.

ויעקב אבינו מידת התפארת היה כלול גם מתורה שכתב וגם מתורה שבעל פה, שהשיג את שתיהן בשורשם, ואחרי י"ד שנה בישיבת שם ועבר נדבק בשורש התורה, והוא עצמו היה שורש התורה.⁶

ואמרו חז"ל (מגילה ו, ב) 'יגעת ומצאת תאמין', דהיינו רק אם 'יגעת' תאמין ש'מצאת' באמת, וממילא השגה כל כך גבוהה בשורש התורה מוכרח שתגיע רק ע"י היגיעה היותר גדולה.⁷

איין לך יגע בתורה כיעקב

וזהו שכתוב בתחילת הפרשה (כח,יא) **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא** וברש"י: 'באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים שמשב בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה'. ובמדרש (נחומא פרשתו וישלח סימן ט) איתא: 'אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאביון ועקב'. והיינו ש'אין לך אדם' בכל הדורות לפניו

ללמוד זכות. של יצחק אבינו מוחלטת, שאפשר זהה ענין שבועה בתלמודו רחוק

9. וממשכן היה רבנו לבאר כי כך היה גם אלצ רבי עקיבא שאמר עמוד התורה שבעל פה, והיה דורש אפילו כתיב אותיות דע ששמה תורה לך כי להשיג מה שדרוש, ובזריה **רבנן** כ' דאי משי רבנו דיע כל ההלכות שאמר ר"ע, אמנם כל השיג אצל הנהגות בתורה, והוא דורש ר"ח מתוך הכתוב, וזהו עיקר חזקו שבעל פה להבין אצל כל הלכה והלכה וכתבה בתורה. ורבי עקיבא ר' **בבלי** **הנורא** נעשה עמוד תורה שבעל פה - 'כולהו אלבא דר' חז' וזהו לוק ר' עדי עמל ויגיעה, ודאיתא חז"ל (אדר"כ) על שבתילת ליתמודא ארץ ארץ "בגבשי שקטק" מים" (א"כ) (ט"ז) שכבה העמל והנוראית אפילו מים שחוקים אבינים והביאור בה שנה מיום בחז"ל (תיקוני זו"ר) היה שמה היה משנה מדבר אל הסלע ואר המים נובעים בשפע גדול, והוא זרם לתורה שאם היה מדבר אל הסלע לא היה נוצר לשפע לשון יגיעה, ואחר התורה היתה מניעה בעמל וקטל. ואחר שזכרה את הסלע אצל המים בשפע ובקטל. ואחר שזכרה את הסלע אצל המים בשפע ובקטל, ולכן כי אפשר להשיג מהם תורה אצל קבוצי אשמה והלשי (השלי מעט - "קבוצי על ד' ירבה" חז"ל יבאי). ומעתה זהו המוסר שלקח מן עקיבא כשראה אבינן שחוק מים, שרק ע"י עמל יגיעה אצל סוף, אפשר לכתב לתורה יגיעה ומצאת תאמין, ונעשה עמוד תורה שבעל פה.

רבינו הרחיב בזה עוד על 'תפילות אבות' תקנום"ם כי במזמור בחז"ל 'אברם' תיקן תפילות שחיות יצחק תיקן תפילות מנחה ויעקב תיקן תפילות ערבית' (ברכות

הנהגת יעקב אבינו

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיְלַךְ חֲרָנָה, וּבְרֹשֶׁיׁ
הֵבִיא מֵהַמִּדְרָשׁ: לֹא הָיָה צֶרֶךְ לִכְתּוֹב אֶלֶּא
וַיְלַךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה, וְלִמָּה הֻזְכַּר יֵצֵאתוֹ, אֶלֶּא
מִגִּיד שִׁינֵּי־אֵת צִדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה רוֹשָׁם,
שׁוֹמֵן שֶׁהַצִּדִּיק בְּעִיר הוּא הוֹדָה הוּא זִיוָּה
הוּא הַדְּרָה, יֵצֵא מִשָּׁם פִּנָּה הוֹדָה פִּנָּה זִיוָּה
פִּנָּה הַדְּרָה.

ויש להתבונן שהרי יצחק אבינו עדיין היה בחיים, ועל אף כן מבואר שביציאת יעקב מבאר שבע 'פנה' הוזה זיוה והדרה', שהם הצורות ההשפעות של הצדיק על דורו. אלא ההבדל כאמור, 'דהואיל וכבר נתחלפה בהנהגת יצחק - מדת ה'גבורה', על כן מידת 'תפארת', על כן יעקב נחשב הדבר שפנה זיוה של משום שהדור היה מונהג בהנהגת יעקב אבינו בלבד, והנהגת יצחק לא נוהגת כעת.

ומאריך, יעקב אבינו עצמו מזכיר את יצחק, וכדכתיב (כח, כא) "וַיִּשְׁבְּתִי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אֲבִי", וכן כתיב (לא, יח) "וַיִּנְהַג וְגו' לָבוֹא אֶל יִצְחָק אָבִיו אֲרָצָה כְּנָעַן", וגם לבן אמר ליעקב (לא, ל) "וְעַתָּה הִלֵּךְ הַלֶּכֶת כִּי נִסְכָּךְ נִכְסְפָתָה לְבֵית אֲבִיךָ", ואף על פי שנתחלפה ההנהגה והביאור בזה, יעקב אבינו רצה לחזור לינוק ממשורשו, מיצחק אביו עמוד היראה והעבודה, שכל מעלתו של יעקב בחיר האבות הוא מכח אברהם ויצחק, כ'ענק על גבי ענקים'. נואיתא בכמדרש תלפיות (ערך אברהם) שהיתה תקופה שאברהם יצחק ויעקב למדו תורה ויחד], והיינו שיעקב ינק את כוחו מהאבות, ורצה לחזור להמשיך לינוק מיצחק אביו,³ אבל הקב"ה לא מזכיר ליעקב אלא "שוב אל ארץ מולדתך" (לא, יג), ולא "לבית אביך", כ'כ התורה מבליעה את מידתו של יצחק, ונאמור.

פחד יצחק

ובסוף הפרשה מצינו עוד שיעקב נשתייך
למלכות יצחק, וכדכתיב (לא,נג) **וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב**
בְּפֶחַד אֲבִיו יִצְחָק. נראה לפרש הפשט בזה,
לפי דברי ה"חובות הלבבות" (שער אהבת ה'
הפרק ו'): **וּמִי שֶׁהִגִּיעַ אֶל הַמַּדְרָגָה הַזֹּאת מִן**
הַיִּרְאָה לֹא יִפְחַד וְלֹא יִירָא וזולת הבואר, וכמו
ששמעון אחד מן החסידים על אחד מהיראים,
ששמצאו ישן באחד המדרבות ואמר לו האינך
יירא מן האריה, שאתה ישן במקום הזה, אמר

וברחמים לא היו יכולים ללמד זכות.

5. והיינו שיראת ה' של יצחק אבינו הינה מציאות אמיתית ומוחלטת, שאפשר לישבע בה, וכידוע שזה ענין שבועה שאדם בא לאמת דבר ולתלותו באמת מוחלטת.

6. רבינו ביאר לפ"ז כי שורש התורה הוא מקור המחשבה, ששם לית תפיסה ולא פגימה כלל, ולכן רק 'היב דעתיה למיהדר' שדיבק דעתו במקום גבוה, שורש התורה, לכן קפצה לו הדרך. ועיין בהמשך כאן.

7. והיה עוד אומר רבינו כי בחז"ל יתקבץ שיעקב ומשה הם המשך אחד, אלא כעוד התורה בשרשה בעליונים, ויעניינו של משה הוא להוריד את התורה לארץ דכתיב (משלי כ', 26) ובכודשו (שם) "אלה עקלי שמים" וז"ל מדרש משה ויקליש שם: מן מעלה שמים וירד. זה משה, דכתיב ומשה עלה אל האלוקים. וישאמר ירד משה מן ההר אל העם. ומשה רבינו הוריד את התורה לארץ, ובאמת מצוין בחז"ל (שבת פח, פא), שהתלמידינו צונו לפגוע בעשרת מחמת עניינו וזו דייקא, ואמר הקב"ה למשה לארץ כבאס כבודי והשגלתי, ומבואר בספרים שאחד בדמות דיקונו של יעקב ההקוקה באס הכבוד, והיוני שמשה יעקב היה להוריד את התורה לארץ, רק בגלל האכזר שיעקב באינו, שלמד את התורה הנכסן בארץ והשיגה בשרשה, ואחרי שהתורה ירדה כבר לארץ יכול כל אחד להדבק בתורה.

8. והוסיף רבינו כי זה אפשרי רק ע"י חזרה שהיא עמל התורה, אף שבפשטות עיקר העמל היינו במחשבה, מ"מ בראשונים משמע [א"ה, עין **רש"י** סנהדרין צט, **ורש"י** עירובין נד, א] שגם

1. כמו שנתבאר בגליון פרשת תולדות דברי רבינו שהתורה מקצרת בהנהגתו כל יצחק כפי 'אין העולם מתקיים במידת דין', ונתבאר שם באריכות. ולכן התורה אריכה ומייחדת את הנהגתו של יעקב, גם שיצחק עדיין בחיים.

2. ורבינו הוסיף, כי לא ידוע לנו האם
בן היה בעל השגה והבין את הענין הזה
בן אמר לו כן, או ששמו משמים את
מילים הללו בפיו. וכן מה שאמר את
האליעזר (כד, לא) "בוא ברוך ה'" שמה
רש"י חז"ל שיצא מכלל ארור לכלל ברוך,
חרי ששעה את שליחותו בשלימות,
אם באמת לבן הבין את זה, או שכן
אם מפיו.

3. ביאור הדבר בפשוטו, דאף שלהאריך הנהגת יצחק אי אפשר, אמנם יעקב כינו עצמו שהוא במידת 'תפארת' כוללת את המידות 'חסד' ו'גבורה' יחד, ודאי היה צריך לינוק עוד מיצחק בשביל למות מידת 'תפארת' שלו.

[illegible]

המורום והגבוה ביותר בעולם (סנהדרין פז.) וממנו הושתת ונוצר כל העולם (יומא נגב), יצחק קראו 'שדה' לשם שהוא המקום שממנו יוצאת ההשפעה לכל העולם (ראו ז"ח רות מז; ובוזה"ק ח"א רטב), כמו שדה שמצמיח גידולים. ויעקב קראו 'בית', לשם שם שהו המקום הצנוע והמיוחד להשראת השכינה ולאייחוד בין ישראל לביתם שבשמים, וכדכתיב (שמות כה), 'וַעֲשֵׂה לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם'.

[וּחִידוֹשׁ יֵשׁ בְּדַבְרֵי יַעֲקֹב אֲבִינוֹ שֶׁקְרָאוּ "בֵּית" אֶף שֶׁעֲדִידָן אִינֶה שֶׁם בֵּית בְּבוֹי, לְלַמְדֵנוּ כִּי בַחֲנִיתָ ה"בֵּית" אִינֶה תְלוּיָה בְּקִיּוּמוֹ שֶׁל הַמִּבְנָה הַגִּשְׁמִי אֲלֵא בְעֵצָם קְדוֹשֵׁת הַמּוֹקֵם. וְעַל כֵּךְ אָמַר הַקֹּבֵה לַיֶּעֱקֹב (מֵרַשֵׁת תְּלוּיָה שֶׁל): "חֲזִיךְ, אֲתָה קִרְאתוֹ בֵּית עַד שֶׁלֹא נִבְנָה - אֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל שִׁמְךָ". וּלְפִי זֶה תוֹכֵן שִׁיטַת הַרַמְבַּם ("בֵּיה"ב פ"ו ה"ד") שֶׁאֵף קְדוֹשֵׁת הָאָרֶץ בְּטֵלָה, קְדוֹשֵׁת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל בְּטֵלָה, שֶׁ הָאָרֶץ תְּלוּיָה בְּיוֹשְׁבֶיהָ, וְהַמִּקְדָּשׁ אִינוֹ תְלוּי בְּבֵיתוֹ].

ונראה שאין מחלוקת בין שלושת אבות העולם בענין זה, אלא כל אחד ביטא את תפיסתו המיוחדת בהשפעת בית המקדש על העולם, ושלשתן אמת. כי מקום המקדש הוא גם נישא במעלתו למעלה מכל העולם, גם מקור ההשפעה לכל העולם, וגם שורה בו השכינה ומתאחדת עם ישראל.

ב] והנה, בנבואתו של ישעיה הנביא על העתיד (בב, מצינו שקרא את בית המקדש בשני שמות: 'וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִכּוֹן יְיָהוּהָ הַר פֶּתַח' בְּרֹאשׁ הָהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּעוֹת וְנִהְרָר אֱלָיו כָּל הַגּוֹיִם; הַרְיָן שְׁקָרוּ אֶל ה' וּבִית', יכל, והשמיט את השם 'שדה'. ויש להבין: אם רצה לומר את שמו של בית המקדש - וכפי שהתבאר שאין סתירה ביניהם, מדוע לא הזכיר גם את השם 'שדה'? - ואפשר לומר שהשם 'שדה' והשם 'בית' - שותרים זה לזה, ששרי 'שדה' הוא מקום גידול צמחים, ו'בית' הוא מקום מגורים.

אולם יותר נראה, שהשם 'שדה' נכלל בתוך השם 'בית', כי השדה הוא מקום יצירת הגידולים, הבית הוא מקום גנור תיקונם ואכילתם, וכפי שמתואר בגמרא (יבמות סגא, שהאיש מביא מן השדה חטים ושעורים, והאשה בטיח טוחנת וממקנת לשה ואופה. אבל שם 'בית' משלים לשם 'הר', כי זה מדבר על עצמות המקום, וזה על מה שבנוי עליו, ולכן נשארו שני שמות אלו אף על תעדי לבוא.

ג] ההבנה של החלקים השונים הקיימים בבית המקדש, חשובה ומשמעותית לעבודת הצפייה וההשתתפות לגאולה. וכפי שאנו מתייחסים "להראנו בבנינו ושמוחנו בתיקונו". ונמצא כי עלינו לצפות לראות את 'הר' ה' נישא בראש ההרים, להראות כי לה' המלוכה, ואת 'בית' ה' בניו עליו לתלפיות, להראות כי שם הוא מקום השראת השכינה בעולם, ומשם יורדת ההשפעה המתוקנת כראוי לכל העולם.

קנאת סופרים תרבה חכמה

וַתֵּאָמֶר רָחֵל כִּי לֹא יִלְדָּה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הִבֵּה לִּי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי (ל,א)

א] יש לדקדק בלשון הכתוב: **וַיִּתְּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְעֵשָׂב וַתִּקְנֶא רָחֵל בְּאַחֶתָּהּ**, והרי היה מתאים יותר לומר "ותרא ותקנא" כי לא ילדה לעשב ותקנא בה, שהרי עיקר הקנאה היא לא מחמת שהיא לא ילדה, אלא מחמת שלא כן ילדה.

ב] ונראה לבאר, בהקדם שאלה נוספת: כיצד ניתן להבין שררל אמנו, אחת מארבעת האמהות הקדושות שמן נבנה כל בית ישראל - תלקה במידה הרעה והמנוגה של קנאה מידה רעה עליה אמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ג) שהיא אחת מהשלשה שמוציאות את האדם מן העולם, וכתב בספר אורחות צדיקים (שער הקנאה) שמי שהמידה הזאת מתגברת עליו, "הוא מגונה מאד, והיא באה ממריעות הנפש!"

ובפרט שבמקום אחר אנו מוצאים שרחל היתה נקיה לגמרי ממידה זו, שהרי היא גילתה את הסימנים ללאה כדי שלא תתבייש, והכניסה צרתה לביתה (רש"י כט, כה), וזאת למרות שהקנאה הגדולה ביותר של אשה היא בירך חברתה (מגילה יג, א)!

ג] מחמת קושיה עצומה זו, כתב רש"י שלא מדובר כאן על קנאה פשוטה, אלא "קנאה במעשיה הטובים [של לאה]. אמרה: אילולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים". והקנאה במעשים הטובים היא קנאה ראויה, כמו שגאון (משלי כג, 2) "אלֹּ קנא לְבָדָּ בַחֲסִידָיו, כִּי אִם בִּיקָרָת ה' פֶּלִי הֵימָּן", וכן אמרו חכמים (ב"ב כא, א) "קנאת סופרים תרבה חכמה". וכתב בספר אורחות צדיקים (שער הקנאה) שהקנאה בצדיקים היא מידה טובה מאד, והיא מידת בני אדם עליונים לענין כל המצוות.

אמנם עדיין יש להקשות - אם כן, מה לה לרחל לבא בטענה ליעקב על שאין לה בנים, והלא היא יודעת את הפשרון בעצמה, ובידה הדבר לקיים את אותם מעשים טובים שעשתה לאה ועל ידי כך לזכות לבנים!

על כרחינו צריכים אנו לומר, שרחל אכן הרבתה במעשים טובים והשוותה את דרגתה הרוחנית ללאה אחותה, אלא שלמות זאת היא עדיין לא נפקדה, ולכן באה לפני יעקב בטענה. והכתוב לא הזכיר זאת, כמו פרטים רבים שאינו מזכיר כשאינו נדרשים למדנו דבר.

"מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים" (כח, יז)

תפילת ותיקין בכותל המערבי

איתא בפרקי דרבי אליעזר (לה): השכים יעקב בחד גדול ואמר ביתו של הקדוש ברוך הוא במקום הזה, שנאמר "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה". מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים כאלו התפלל לפני כסא הכבוד, ששער השמים שם הוא ופתח פתוח לשמוע תפלה, שנאמר "וזה שער השמים".¹

הנה כל הזוכה ובא בשערי הכותל המערבי בתפילת שחרית בנך החמה, שם לב שזמן ה'ינ' מנייני הכותל מוקדם הוא בכמה דקות מזמן הנץ המופיע בלוח עיתים לבינה, והמנהג בכותל מקדמת דנא הוא לעשות לפי לוח א"י שחורב ע"י הגר"מ טיקווינסקי זצ"ל; שהוא עפ"י הנץ המישורי ולא עפ"י הנץ הנראה.

והגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל בספרו לנפש תדרשנו (ח"ב עמוד קלט) כתב להעיר בזה: ויש להודיע כי בכותל המערבי יש הרבה מנינים עם הנץ החמה שכולם מסיימים ביחד גאל ישראל כפי החשוב שלהם, שאינו ברור אם זה כבר הזמן של הנץ הנראה, ורק יש מנין ספרדי אחד ששם החזן אומר ה' אלקים אמת בשעה שהם אומרים גאל ישראל באופן שהוא מאחר מהם בשלושה רגעים, על כן של הצטרף דוק למנין ההוא.² כי תמיד עדיף לאחר מאשר להקדים, עכ"ד.

ויש לדון ב'פתרון' שהציע רבינו מרן ראש הישיבה ה"דרכי שמואל" זצ"ל בזה, דהנה הגר"א נובוגורוצקי שליט"א בעת דברו בישיבה"ק 'מעלות התורה' בהספד על רבינו זצ"ל, אמר: שבעת שנסתפקו ל סדר ההנהגה למעשה, האם להתפלל ותיקין כפי הנץ הנראה או האסטרונומי, והשיבו רבינו: 'אני יכול לתת לכם עצה מה שאני נוהג, את השמיע ישראל עד גאל ישראל אני גומר בנץ של הרב טיקווינסקי, אחר כך אני מתחיל ה' שפתי תפתח, וממשיך לכוון בזה עד שכבר עובר הזמן ומגיע הזמן של הלוח של הרב שפירא'.³ ע"כ.

והגאון רבי עופר שמאי היימן שליט"א כתב בספר שערי ברכות (ח"א דף דב): כבר ידוע ופקיע בשערי תורה הנהגת רבינו זצ"ל, שעליהם בכוונת מיצוי כוונת לבו שהיה זמן [ומצוי שהיה דקות ארוכות] בין גאולה לתפילה, ולא חייש, וביותר עד כמה ששתיקתו היא לצורך תפילתו, לכוון מחשבתו ולטהרה לעבודת התפילה, הרי שאין בזה חסרון, ודוגמה מאי דביטוי קרא ד'ד' שפתי תפתח' אינו חשוב הפסק, ולעיתים האריך עד מאוד בהמתנה בין גאולה לתפילה, המתנה בריכוז נורא עד תום, עד כי המתבונן מן הצד מהמטט הנשפך חץ בגדי פניו, פרק ראה בהכנה וכינון מחשבה הנצרך לעמוד לפני המלך, אלא דאנוכי מעודי תמיד תמהתי דהא אף אם משו"ה אין זה 'הפסק' בין הגאולה לתפילה, דעוסק הוא בתפילתו, אבל במקום שבאנו לדברי האחרונים דס"ל כהפמ"ג ולא סגי להו במאי דאין 'הפסק', אלא הצריכו 'לקשור' הגאולה והתפילה יחדיו, הרי סוכ"ס בודאי שאינו מסמיך הגאולה לתפילה.

ואשר מוכרח כי לכו"ע אין השתיקה נידונה 'בהפסק', דחילוק יש בין שתיקה לדיבור, לדיבור או התעסקות בד"א [כהנחת תפילין, אף שלא הפסק דיבור] נידונים המה כהפסק, ואילו שתיקה חסרונה רק בסמיכות והקשר שבין שני הדברים, ומעתה לא כתב הפמ"ג אלא בשותק סתם, ובאנו שמכונה לש"ץ להתחיל עימו, ובה ס"ל שהפסק בשתיקה אינו חשוב כסמיכה מחברת בין הדברים, ושוב חסר בחיבור, וכמו"כ אין מניח תפילין, או מתעטף בציצית, אף אם יעשה זאת בתוכ"ד, הרי ודאי שהמעשה מחלק ואע"פ שלא דיבר מאומה, הרי החסיר בקשר הנצרך לעלות מסמיכות הגאולה לתפילה.

והגר"ז פפ"ס שליט"א כתב בספרו דרך ישרה (נץ עמוד קמה): ואם אין לו אלא מנין שמתפללים ע"י הלוחות המצויים, צ"ע כיצד ראוי לנהוג, לענ"ד אין מקום להקל להתפלל לפני הזמנים שבלוח בכורי יוסף ששרי לדעת רוב הראשונים שקיימא לו כוונתיהו אם הוא מסיים

ומשום שנחרב הבית ונחסרנו בתורה כדכתיב 'מלפניך בגוים אין תורה', שווהו עליה לחובה, אבל בעיקרה תפילת ערבית רשות, כי יעקב שהוא עמוד התורה לא תיקן בלילה תפילת חובה.⁴

"תתן אמת ליעקב"

הנה יעקב אבינו מידתו למידת האמת - 'תתן אמת ליעקב', ובשביל לזכות למידה זו בעולם הזה שהוא 'עלמא דשיקרא' היה צריך לעבור נסיונות. בתחילה היה צריך לחטוף את הברכות מעשיו במרמה, ונתנסה בשקר אבל עמד בזה, וכמו שפירש"י שלא שיקר.⁵ ואחר כך נתנסה בנסיון הקשה ששהה כ' שנים בבית לבן הארמי תכלית השקר, אבי אבות המכשפים - 'דלית בר נש דאשתזיב מיניה' (לשון הזוהר).⁶ ואפילו שהיה לבן גדול בכח הטומאה, לא הושפע ממנו יעקב אבינו במאומה, וכדכתיב 'ויבא יעקב שלם', ופירש"י 'שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו', שנשאר עמוד האמת.

וזהו הביאור במה שהלך להיות נטמן י"ד שנה, אף שנשלח ללכת לחרון להעמדת כלל ישראל בציווי אמו על פי הדיבור, משום דבשביל לעמוד בנסיון מול לבן, היה מוכרח להיות נטמן י"ד שנה, שכל הכח לעמוד מול העלמא דשיקרא' הוא רק על ידי הדביקות בתורה שהיא אמת.⁷

אילו ידעתי לא ישנתו

עוד בפרשה כתיב (כח, טז) 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' פנקום הזה ואנכי לא ידעתי', וברש"י: 'שאלו ידעתי לא ישנתו במקום קדוש כזה. ויש לנו ללמוד מדברי רש"י בבחינת 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', והוא לימוד נורא! שיעקב אבינו אשר שכב לראשונה אחרי י"ד שנים של עמל התורה, אשר אין בנמצא עלי אדמות ציור אחד של עמל התורה, אף על פי כן אמר 'אילו ידעתי לא ישנתו במקום קדוש כזה'.⁸ ועוד שמעתי בזה מהגה"צ רבי אריה לוינ זצ"ל.⁹ שכאשר מגיעים לגיל הבגרות אומרים 'אילו ידעתי לא ישנתו', ולא היה מתבובז ימי הנעורים, וכל אחד לפי גילו יש לו ללמוד מזה, שצריך להעמיק את התעורר של נעוריו בגיל מאוחר... יעזר השי"ת שזוכה להבין ולהשכיל, ויהא לנו זמן ללמוד היטב את הפרשיות הנוראות האלו של האבות הקדושים, ויהיו הדברים חיים וקיימים למעלה, ואף אנו נתחזק להיות הדברים חיים וקיימים, לטוב לנו כל הימים.

ישיבה ה"דרכי שמואל" זע"א

ולאחריו 'שהיה יגע בתורה כיעקב אבינו, י"ד שנה לא קם יעקב מעל הסטנדר.

וגם כאשר חזר מבית לבן מעידה עליו התורה (לג, יח) 'ויבא יעקב שלם', וברש"י: 'שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן'. לא הסיח דעת מהתורה כלל וכלל, ולא שכח שום דבר מכל מה שלמד בארבע עשרה שנה שהיה טמון בבית שם ועבר, לא שכח שום 'תוספות'... את הכל זכר.¹⁰

והנה עוד אנו למדים מיעקב אבינו את החידוש המיוחד של 'רציפות', שיגע בתורה י"ד שנה רציפין! ואפילו רציפות שלנו גם כן מעלה ומרוממת את האדם. וכמו שאומר הגר"א, 'שארי ג' שעות יכול אדם להרגיש את מתיקות התורה, וזוהו נמשך להוסיף עוד ועוד. וכל שכן ביותר, שרציפות של י"ד שנה ודאי שזה אחרת! וכמוכן שצריכים להיזהר כשמדברים לגבי יעקב אבינו, מ"מ נלמד מזה את ענין הרציפות, ולהפך ענין ההפסק ח"ו. וכמוכן שיש דרגות בזה, שיש כאלו שלא מסיתים את דעתם מן התורה כלל.¹¹

תפילת ערבית רשות

והנה כתיב (כח, יא) 'ויפגע בפנקום' וברש"י 'ולמדנו שתקן תפילת ערבית'. וקיי"ל (ברכות כז, ב) 'תפילת ערבית רשות', ואף שבדורות אחרונים קיבלו עליהם כחובה, אבל כשיעקב תיקן תפילת ערבית זה היה רשות. ויש להתבונן מאי שנא משחרית ומנחה שתיקנו אברהם ויצחק שהוא חובה.¹² אלא הביאור הוא משום שכל עיקרה היה תורה וכל השאר טפל, וכדוגמת רש"י וחבריו שתורתן אומנותן ולא היו מפסיקין לתפילה.

ועוד איתא בגמ' עירובין (סה, א) 'לא איברי ליליא אלא לשינתא, לא איברי סיהרא אלא לגירסא', ורבי יהודה היה מתפלל אחת לשלושים יום (ראש השנה לה, א וברש"י).¹³ ולזה יעקב שהוא עמוד התורה תיקן תפילה שאינה חובה.¹⁴ ואמנם, האידיא מחמת ירידת הדורות,

כנ"ב. ושחרית היא התפילה העיקרית, שבבוקר הוא זמן של חסד - 'וקם יצא ה' חסד' (תהילים מב, ט), ולכן אברהם שמדחו 'חסד' תיקן להתפלל בזמן שיותר שיר להתפלל בו לה' 'להודות על החסד ולהמשיכו ביתר שאת. ואילו יצחק תיקן תפילת המנחה בערב, שחמאת זמן של התבוננות דונית תקיפין, וסומחת כן צריך בדוקא להתעצב בתפילה. ומעלה מיוחדת לתפילה זו ש'אילו לא נענה אלא בתפילת המנחה', כי מתוך תוקף הדינים מניעה התנולת של חסדים עליונים מאוד. אמנם אז התפילה עולה יותר בקושי מחמת התבוננות הנבונות. וזהו שאומר דוד המלך בתהילים (נח, יח) 'ערב ונבקר וצבירים אִשְׁתִּיחַ וְאִמְכָּה' ואיתא במדרש (תהילים שם), 'אשיתא ואמהה כסדר הפסוק, היינו בשחרית אשיתא בנמנחה אמהה. כי שחרית שהוא זמן של חסדים 'אשיתא', יותר קל להתפלל בבחינת שיתא. אבל במנחה זמן תבוננות דונית אז דרש 'אִמְכָּה' להתאמץ יותר בתפילה, כי חסד יותר קל לתפילה [אמנם על יצחק נאמר 'וַיֵּצֵא יַעֲקֹב לְשׁוֹן פִּשְׁדָּה', כי יצחק מידתו בבורה, אצלו תפילת המנחה הייתה בבחינת שיתא. והוא משאח"ל [ומבא בשבלי הלקט סימן קכו ומביא הבית ספר סימן רצב] אימתי יצחק ירן בשעה שאמר אברהם אלקים ויראה לו השה לעולה בני, והיו קל בתוקף הנבונה דוקא בשעת תפילת יצחק אזי יצחק ירן, ואין ריה אלא תפילה, אמנם אצלנו תפילת המנחה היא באופן של 'אִמְכָּה' בקושי והתאמנות. ומעתה כי התפילת לילה הם 'אִשְׁתִּיחַ וְאִמְכָּה', ואילו יעקב אבינו תיקן תפילת ערבית שהיא בלילה - 'תַּשְׁתַּחֲשֹׁף וְיִהְיֶה לִּי לֵילָה' (תהילים קד, ב), ועמו שבשחרית אומרים 'וצור אנו שמדברים על האור המציאותי שמאיר לנו, ואעפ"כ אומרים 'אור חדש על ציון תאיר

ונזכה לאור', שרואים שענים אחד האור המציאותי והאור הרוחני, גם בחושך זה כן, והלילה זה הזמן של החושך. ולכן תיקן תפילת ערבית רשות.

11. עיין רבינו יונה בברכות דף ח' ע"א.
12. וזוהי דעה יעקב אבינו עצמו ספור מפתילה כמדת רש"י וחבריו, אבל משמע שכל תקנת התפילה היה במהרה של 'רשות', זה משום דלא איברי לילה אלא לגירסא או לשנתא.

13. רבינו הרב"ב בפעם נוספת כי האבות תקנו את התפילות משום שכל השיבות שלנו לדבר עם הקב"ה באופן ישיר זה ע"י האבות, שזה כל מעלת התפילה. שיש שני דברים עקריים בעולם והם תורה ותפילה, ומעלת ת"ת פשיטא, ומשנה מפורשת ש"ת כנגד כלום. אבל מעלת התפילה [מלבד מה שמבאר בזהו שנת תפילה ש"ת שקולה כנגד כל המצוות] זה מה שמדברים עם הקב"ה באופן ישיר 'ברוך אתה', שהאדם מבקש מודה להקב"ה, ואפילו התנאים קדושי עליון צריכים את התפילה [ורק על רש"י וחברותו אמרו שאין מפסיקין לתפילה, וגם עליהם משמע שרק לא היו מפסיקין, אבל לפרקים צריכים להתפלל. והאבות הם השיבות והקשר שלנו עם הקב"ה, אלקי אברהם אבינו, ויעקב, ולכן מיד בתחילת התפילה אומרים אלקים אברהם יצחק ויעקב שרק ע"י אבותנו יכולים לעמוד ולדבר עם הקב"ה, ולכן הכוונה שתפילת אבות תקנו, שהם גילו את מציאותם בארץ וע"י ש"ת ולנו שיבות עם הקב"ה.

41. וכמוש"כ רש"י [והוא מהזהיר] על הפסוק (דנ"ט, טז) 'אֲנִי עֶשֹׂו בְכֹרִי' - אנוכי המביא לך, ועשו הוא בכורך. וכן על הפסוק (כד, יב) 'אֲנִי אֶקְרָא' - לא אמר אני עשו אלא אני.

15. והוסף רבינו: כמו דאיתא בחז"ל (הו"ק ח"א קסב, קסד), שבלעב בן זבון היה ר"מ קמין לבן בכישוף. ומהות הכישוף הוא עוצם השקר שמכחישים פמליה של מעלה (סנהדרין טז, ט), וכל ענין זה שהחליף את משכנותו עשרת חזו"ט לאו עניני כישוף (הו"ק כראשית קנח, ב).

16. רבינו הרב"ב עוד כי העבודה של יעקב אבינו היה לקשר שמים וארץ, וכפי שהובא לעיל, ובהו היו חיי יעקב שונים מאברהם ויצחק, שאברהם ויצחק היו חייילים בשלום, ולכן כל ימיו ביטורים, אברהם ויצחק עמדו בניסיונות שהיו להם והצליחו לתקן בשלימות את המידות שלהם חסד ובורה [אכמ"ל], אבל יעקב היה צריך להגיע לאמת, והעולם הזה הוא 'עלמא דשיקרא', ולכן כל ימיו היה בניסיון, שלא יאמר מצב מסוים שבא על ידו לשלימות מדות אברהם ויצחק, אלא כל ימיו משם היו במלחמה להגיע לשלימות מידות האמת, וגם הנסיונות של יעקב היו ע"י גניבת הברכות לעשיו במרמה, ואצל לבן שהיה רמאי ועל זה אמר יעקב 'אחיני אברמא', וזה היה עבודתו של יעקב אף הכל להשיג בשלימות שלו. ועל כך כשיצא לחרון אפילו שזה היה בשליחות להעמדת כלל ישראל בציוויו אמו על פי הדיבור, נטמן י"ד שנה אצל שם ועבר, כיון שהיה מוכרח לזה, דכל הכח לעמוד כנגד העלמא דשיקרא' הוא ע"י הדביקות בתורת אמת.

17. מדברי רבינו בכ"מ נראה עוד, דאף שכתבונו על זה היה העמדת ש"ת ישראל, ובכלל זה כל הברכות והנבחות שהקב"ה אמר לו בתנולתו זו, מ"מ כיון שלא ראוי לישן במקום קדוש זה, 'אילו ידעתי לא ישנתו'.

18. והוסף רבינו 'אם רוצים אפשר ללמוד מוסר מכל דבר'...

1. חסד של בני תורה בתחילת הרחבה מצד שמאל.
2. כתב הביאור הלכה (קיא, ב) כתב לגבי ד' שפתי תפתח, ד"יתור סתמא דלא אמרו תפלה אריכות דמיה קר לענין שלא יהא הפסק בין גאולה לתפלה, אבל לא תפלה משם עד שצריך לחזור בשביל זה, אמנם בביאור הגר"א שם כתב 'תפילה אריכות והוי מענין הפסקה עצמה'. וע"פ פניני תפילה לרבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (עמוד קכ) שהביא כעצה הר"ל החסיד.
3. יענין בשער הכוונות (דרושי העמידה) (א)
4. המשיך בעמוד 4

הקרבן לקודש הקדשים, אך רבינו העדיף להתפלל ברחבת הכותל למעלה. וכן רבינו היה נוהג לצאת כדרך כל האדם מהכותל ולא בהליכת אחורנית. כמו כן רבינו הקפיד שלא לגעת באבני הכותל. רבינו זצ"ל סיפר שפעם פגע בכותל את הגאון הגדול רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל, ואמר לו ר' אפרים שיש הרבה אנשים שבאים לכותל ומחכים לבני משפחתם שיצאו כמו שמחכים בשמחות להבדיל, וצריך לדעת שפה זה לא חתונה...

בהזדמנות אחת כשהיינו בדרך לכותל, ונשמע פעמוני הכנסיות ל"ע, אמר רבינו זצ"ל שרבינו ישראל סלנטר אמר שאם הנוצרים היו יודעים כמה טובה משפיע הצלצולים בעולם על היהודים, היה מצלצלים בפעמוניהם עשרים וארבע שעות ביממה בלי הפסק. ונאמן בית רבינו הרב ישראל ויזל שליט"א אמר לי, שכמה פעמים באמצע הבוקר, היה אומר רבינו זצ"ל שכעת חייבים ליסוע להתפלל בכותל, והיה פעמים נדירות ביותר אולי כשלש פעמים שרבינו אף עשה קריעה לאחר שלא היה בכותל שלשים יום. ופעם אחת היה זה לאחר שהתאשפז בבית חולים, ומיד כשיצא מהבית חולים ביקש ליסוע לכותל לעשות קריעה.

והרב יחזקאל רוט שליט"א אמר לי שרבינו זצ"ל אמר שבשנים קדמוניות בערב פסח לאחר חצות הכותל היה מלא במתפללים שבאו לומר את סדר הקרבת קרבן פסח, ובתשעה באב לא היה הרבה מתפללים מפני שלא יכלו לראות את הצער הגדול של החורבן. וכיום התהפך, בבתשעה באב הכותל מלא מתפללים ובערב פסח יש מעט מתפללים.

סובה, כי גם הצלצולים שהם מצלצלים המה לא טובה להשמעים. והמשגיח הגר"י לוינשטיין באור יחזקאל (מדות עמוד רע"ח) כתב: שמעתי בשם הגר"י, פעמוני הכנסיה המצלצלים וקורא לעבודה זרה מחטיא ומזיק את כולם שכיין שקרוב האדם לחטא ורואה זאת בעיניו נדבק בו החטא אף שאינו עושה מאומה. ובקובץ בית קלם (ח"א עמוד ו) הובא: שפעם כאשר נסע הגאון רבי שמחה יוסל זצ"ל לעיר ראסין, נשמעו פעמוני הכנסיות, כשהגיע הגאון לעיר ראסין למד מיד ג' שעות פסוק כדי לעקור שמיעת הדברים האלה מלב, ע"כ. ועיון בלשית הגבורים (פסחים דף ג' מדפ"ה): אם היה רואה נוי הע"ז, אם שניה שומע נגינת הכומרים המנגנים לפני הע"ז, אם אינו מתכוין ליהנות שאינו חפץ בהנאה זו ואינו צריך לה מותר, ואם היה מתכוין ליהנות אסור שאף הקול והמראה או על פי שאין בהם משמ אסור ליהנות בהם ע"כ, ועיון ברמ"א (יו"ד תקס"ט) ובש"ך שם (סקל"ב).

קודש הקדשים, וח"ו נראה כמתפלל לכיוון המסגד, ואפשר שמן השמים כוונתו שהכותל המערבי המקום שאנו מתפללים בו אינו מכוון כנגד קהל אל רחוק לצד דרום כדי שלא יתפללו כנגד המקום טובה של המסגד, ואף שהכותל נמשך טובא לצפון כמו שרואים במנהרות הכותל מ"ס נקבע מן השמים מקום התפילה רחוק קצת מקהל לכיוון דרום. וי"ל במנהרות הכותל אם אירך להתפלל שם כנגד קהל, וי"ל כיוון דהו סגור וזה בתוך המנהרה שפיר דמי להתפלל שם דאנו נראה כלל שזה לכיוון המסגד. ובאמת יש עוד מסגד של הערבים על הר הבית הנקרא מסגד אל עומר והוא נמצא קצת דרומית למקום התפילה שאנו מתפללים בכותל המערבי, ע"כ. י"ל שכשמתפללים ישר למזרח לית לן בה ואף שאולי זה מכוון כנגד המסגד אבל להתפלל לכיוון צפון באלכסון י"ל דנרע, ע"כ.

9. בכתבי האבא מקלם (ח"ב עמוד תשפט) הובא מהגר"י נפתלי אמסטרדם זצ"ל בשם הגר"י: 'הוא היה אומר מי ידע עד כמה הגלות פועל בקרבנו לא

ברכות ק"ש בשעה שהיא ודאי לפני הנץ אין לו לסמוך גל"ת, אלא צריך להמתין להתפלל אחרי הנץ, ואם הוא מאריך בברכת אמת ויציב כדי לסמוך גל"ת בנץ נמצא שמתחיל את תפלתו אחרי הציבור, ויש בזה שני חסרונות, א' שלדעת כמה אחרונים אין זה עיקר תפלה בציבור. ב' אם הוא מאריך בתפלתו יותר מהציבור לא יסיים לפני קדושה, ולכן אסור לו להתחיל להתפלל א"כ הוא מתחיל בשוה עם הציבור.

ועוד כתב בדרך ישרה על העצה הנ"ל מרבנו רבינו ה"ר ד"ר שמואל זצ"ל, שהנמצא במנין כזה יש לו לומר את הפס' ד' שפתי תפתח בשעה שהציבור מתחילים שמו"ע ואז להמתין לנץ להתחיל את הברכה הראשונה. וכמובן שצ"ע בזה דמ"מ, אם הפסוק ד' שפתי חשיב חלק מהתפלה [שהו לכאורה פשוט הגמ' (ט,ב)], נמצא שמתחיל את תפלתו לפני הנץ. ואם איננו חלק מהתפלה - לא נראה שחשיב ע"י שהתחיל את תפלתו עם הציבור. ולכן נראה לענ"ד, שאם אין לו אלא מנין שמתפללים לפני הנץ שבלוח בכורי יוסף - עדיף לקרות ק"ש בלא ברכותיו בזמן הותיקין, ולהמתין לסמוך גל"ת במנין שמתפללין אחרי הנץ, עכ"ד. ויעוין במש"כ הרה"צ רבי יעקב ישראל פרלמוטר שליט"א בברית יעקב (ר"ח עמוד כא) ע"ד הדרך ישרה: דברור דה"ה שפתי תפתח הוי כמו הוספת תחנונים שהם חלק מהתפלה, ואפ"ה א"צ לאומרם בזמן התפלה.

עובדות והנהגות

זכינו השבוע לשמוע דברים מהגאון רבי מרדכי יפה שליט"א על גודל מעלת הכותל המערבי אצל רבינו ראש הישיבה ה"דרכי שמואל" זצ"ל, זה היה מושג חייו,

בביאור ענין אמירת ד' שפתי תפתח.

6. כתב הגר"י באגרותיו לאמו: 'ומבשר אני מאד בבקשה שטוהה שלא תצטערי בשבילי כאשר הבטחת לי, ואם ירצה ה' אם אזהר להיות בירושלים ע"ה"ק אצל שער השמים אבקש בעדך כאשר הבטחתי, ואם נזכה נתראה יחדיו כולנו אם ירצה בעל הרחמים'.

7. כתב בשם משמואל (במדרש שלח שנה תרע"ד): איתא בספרים שהא"י ז"ל ביקש לילך לירושלים, ואמר לו ס"ם אל תעבור בי פן בחרב ונ' ונמנע ולא הלך. והענין כי ירושלים היא כדמיון פנימיות הפרי ובגלות הס"ם מקיפה כלקליה השובבת את הפרי, ואי אפשר לבוא פנימה עד שיעבור מקודם דרך עליה, ואם היה האר"ל עובר עליו היה מנעו.

8. מכתב תשובות ישראל (ח"ה עמוד שפ"ז): הגר"ש בליצקי זצ"ל היה עומד מתפלל כנגד המערבי באלכסון לכיוון קודש הקדשים. וי"ל דהו שלא לעשות כן, כיון דיש שם מסגד אלאקצה של הערבים שבנו על מקום

מהשואלים את ד' המינים אחרי שכבר יצא יד"ח, ותורף סברתו שהגר"י הקפיד כן לטובתו של נותן.³ אמנם, אי משום הא, דמון הגר"י עשה כן בשביל הזוכה אחריו ולא מצד עצמו, עדיפא מיניה אמר לן הגר"י יונה גולדשטיין שליט"א, דעשה כן הגר"י מצד כל השואלים הבאים אחרי אותו שואל, שאם הזוכה הראשון מיד הגאב"ד דבריסק - לא יחזיר כדת וכדין משפטי התנאים והקניינים, תו לא יוכלו אלו שלאחריו לצאת בד' מינים שאינם שלהן, כל שעה שהמינים קיימי ברשותו של הלה הקודם להם בענווים - מצד הדין.

לא היה כי חש כן להלכה, אלא לחומרא דמילתא, וכלשונו שליט"א: "דלא הכריע בדעתו כשיטות ה"ל, רק דמכל מקום רצה לצאת ידי כל השיטות דכרו בקדוש". ותמיכה ופרוש, וכי מי זוטו כוחם של אלו המחיים מתים במאמרם, מיהו מי שיהיה מרביתו הראשונים, [והרי לאו בית שמאי יננה למיסר ד"אינם משנה]. וזהו קל וחומר בן בנו של קל וחומר. ויש עמדי עוד בזה, ואשים קצת למילי.

וכל זאת למראה מקום, והמשכילים יבינו.
3. בתוך דבריו כתב כהנא רבא הגר"א שליט"א: "מכל מקום יש לומר דלא חשש מון כלל שיטות המוראים, רק להשיטות שנספקו להלכה ברמב"ם ובשולחן ערוך", וכדומה שמסקנה זו - שאין מקום כלל להחמיר בשיטת אמוראים שלא נפסקה, נקטו רבים וטובים. ואולם אנא זעיר וזעיר מתמיה, שהרי לפי דברי הגר"א הכהן שליט"א, לשיטות הראשונים שחשש

ז"ע, הגר"מ הומינר שליט"א - להשמיט הביטויים החריפים טרם הורדתם לדפוס, ולאור העניין הגדול שמצאו רבים בזאת, הננו להשלים פרק זה, בגרסיר נפלא, ותו לא מיד.

העידני הגר"ר נתן ברוורמר שליט"א [בן מחותנו סבא דמשפטי הגאון המפורסם ראב"ד ביתר שליט"א], מפיו של זקנו רב רבנן הגאון רבי רפאל רייכמן זצוק"ל, מי שהיה בסוד המלאכה הגדולה של עריכת הכתבים כמבואר במבוא המו"ל - שבקטעים שהעתיק רבי מאיר שמחה מחידושי הש"ס לספר 'אור שמח', הושמטו כל הביטויים החריפים המצויים במקור דברים בחידושי הש"ס. הרי לנו תנא דמסייע, רבינו

האבות במחזה הלילה - לא היה 'דברי חלומות' שנראה ליעקב לחוד, אלא מציאות פנימית ממש אשר השתמשו ב'בני האלוקים', וכדברי רז"ל. בינה נא זאת - ואכל ענין אור החיים ה'ק' על אתר, דהיה זה נבואה גלויה, ע"ש, וכבר קדם לו רבינו בחיי כאן שהיתה זאת נבואה. וי"ל רבינו חיים פלטיאל לקמן מינה (פסוק יז) 'אין זה כי אם בית אלוקים' - כלומר, אין זה חלום שראיתי אלא אמת ובורר שזה בית אלוקים. ע"כ. ועיון עוד 'למורה הנבונים' בפתיחתו, שהיה זה 'משלי נבואה'. (ועיון עוד מו"נ ח"ב פמ"ה).

יותר ממדרגתו - עד שיפול ממנה לגמרי. וכך הוא דוחף את האדם בטענה של 'קנאת סופרים תרבה חכמה' - לקנא בצדיקים גמורים ופרושים ולעשות כמעשיהם, וסופו להכשל בזה כיון שאינם דומים לו בדברתו, וכשבכשל ואינו מצליח בזה עוזב לגמרי את מידת הקנאה במעשים הטובים של האחרים.

ועל כן הדרך הכונה היא, שידבק האדם לאנשים הגדולים ממנו אך שהם כערכו, ויהיה בבחינת 'זנב לאריות' לקנא בהם וללמוד ממעשיהם, ורק לאחר שיישג את מדרגתם, יחפש צדיקים גדולים מהם לקנא בהם ולהשיג מדרגתם, וכן יעלה ממדרגה למדרגה לטוב לו כל הימים.

אולם דרך היצר הרע היא, שכאשר רואה שאינו יכול למנוע את האדם מעבודת ה', נותן לו עצה רעה לטפס

ובזאת יתיישב היטב הלשון 'ותרא רחל פי לא ילדה לעקב ותקנא רחל באַחֲתָהּ', כי הכתוב בא להדגיש שלא היתה כאן קנאה רגילה, אלא 'קנאת סופרים' במעשיה הטובים. ועל כן - אילו היה כתוב 'כי לאה לדה', היה משמע שמדובר על קנאה רגילה, אך על ידי שנכתב ותר א רחל כי 'לא ילדה לעקב', מבואר סדר הדברים: שבתחילה ראתה כי לא לדה, ומתוך מכך הביטה בלאה שילדה וחקרה אחר מעשיה הטובים, וקנאה במעשיה, ונהגה כמותה, וכשעדיין לא עלה בידה להתלוננה בפני יעקב.

ד] והנה, לשון הכתוב הוא 'ותקנא רחל באַחֲתָהּ', ולא אמר 'בלאה', ורמז יש בדבר שגם ב'קנאת